

EA DE QUIBUS LECTOREM PRINCIPIO

VISUM EST ADMONERE, HÆC SUNT,

IN Ecclesia Romana, omnium Ecclesiarum magistrâ, solitos esse afferari Conciliorum Canones, & Pontificum Decreta, ac ceteris Ecclesiis communicari planè compertum est. Atque in usu præcipuè videtur fuisse Collectio illa, quam Nicolaus Papa in *c. si Romanorum, dist. 19.* Codicem Canonum nominat: in quo continebantur Canones, & regulæ illæ, quæ recensentur à Leone IV. *cap. de libellis, dist. 20.* Hujus Codicis tria manuscripta exemplaria Romæ habentur in Vaticana Bibliotheca. Extat etiam impressus Moguntiae An. Sal. M. D. XXV. Repertus est autem in vetustissimo Cardinalis Vercellensis codice Cresconii ad Episcopum Liberinum quidam quasi Nomocanon: in quo, cum pluribus causarum titulis propofitis, exponatur deinde, quibus Synodorum, ac Decretalium Epistoliarum locis causæ illæ tractentur; capita capitibus Moguntini codicis, & numeri numeris optime respondent. Quæ quidem à Cresconio adhibita diligentia satis indicat frequentissimum fuisse hujus Collectionis usum: & hæc ea est, quæ in notationibus, quæ nunc eduntur, absolute Codex Canonum vocatur. Ceterum inter privatos Collectores, qui multò plura congerere studuerunt, perantiquus est Isidorus: cujus Collectio protenditur à Canonibus Apostolorum usque ad Concilium Hispalense secundum: habeturque in duobus codicibus Vaticanæ Bibliothecæ, & unò Monasterii Dominicani sanctæ Mariæ supra Minervam: extat autem impressa in editionibus Conciliorum, in antiquioribus quidem purior, in recentioribus autem, multis aliis Conciliis, scriptisque admista. Isidorum hunc Igmarius Archiepiscopus Remensis in libro de Synodis celeberrimum illum Hispalensem fuisse affirmat, à quo testatur etiam Trithemius librum Decretorum esse conscriptum: ac certè multa verba, quæ in præfatione hujus Collectionis leguntur, sunt in libro quinto Etymologiarum. In codice autem Dominicanæ Bibliothecæ initio præfationis ita legitur, *Isidorus Mercator servus Christi, lectori conseruo suo, &c.* nec multò secus in Vaticanis: quo loco in impressis est, *Isidorus Peccator servus Christi, &c.* Secutus deinde est (ut de iis primùm, quorum opera typis excusa sunt, loquamur) Burchardus Wormaciensis Episcopus, Othonis III. & Henrici II. Bavari Imperatorum ætate: qui non ordinem temporum & Provinciarum, ut Isidorus, sed rerum & causarum sibi sequendum putavit. Iisdem vestigiis insitit non ita multò post Ivo Carnotensis Episcopus: sed exorta interim Berengarii hæresi, multa ad illam confutandam pertinentia addidit, ac multa etiam præterea ex Pandectis, & Codice: dum de Laicorum quoque officiis sibi agendum putat; quod Burchardo minùs necessarium visum fuerat. Extant autem duo volumina Ivonis nomine inscripta, eandemque habentia præfationem; quorum unum, quod *Pannormia*, alterius, quod absolute *Decretum* inscribitur, quasi epitome quædam est. Verùm in hoc eodem campo alii etiam gravissimi viri (quorum libri partim in publicis, partim in privatis Bibliothecis manuscripti habentur) Cresconius, Anselmus, Deusdedit Cardinalis, Gregorius Presbyter, qui volumen suum *Polycarpum* inscripsit, aliique nonnulli præclarè se exercuerunt, suamque operam probaverunt. Novissimus istorum omnium præter autorem Pannormiæ (nam is recentior fortasse est) Gratianus Monachus Benedictinus non tantùm Decretis colligendis, quod Superiores fecerant, operam dedit: sed Ivonis fortasse præfatione excitatus eò potissimum incubuit, ut certis quæstionibus propofitis, quid in utramque partem ex Canonibus, qui inter se nonnumquam pugnare videbantur, dici posset, ipse & afferret, & explicaret; omninoque eorum varietatem, quæ speciem dissensionis habebat, ad concordiam revocaret. Ceterum in longo ac perdifficili opere multa à parùm aquis hominibus exagitabantur: nonnulla pii etiam & verecundi interdum desiderabant.

De Codice Canonum.

De Collectione Isidori.

Burchardus.

Ivo.

Pannormia.

Cresconius. Anselmus. Deusdedit. Cardinalis. Gregorius Presbyter autor Polycarpi. Gratianus.

Quamobrem ne hujusce utilissimi & gravissimi codicis vacillaret autoritas, placuit primùm Pio IV. ac subinde Pio V. & Gregorio XIII. (apud quem etiam hujus perfecti Operis, quemadmodum & aliarum maximarum rerum, laus fuit,) ut illi corrigendo summa opera daretur, menda Librariorum tollerentur, si qua etiam in re Gratianus ut homo minùs vidisset, modestè notaretur, ipsaque omnino capita suis autoribus quàm diligentissimè restituerentur. Itaque & Romæ Vaticana Bibliotheca, & Monasterii Dominicani supra Minervam, aliæque non pauca excussa sunt; & ex aliis urbibus, atque regionibus invitati doctissimi homines, qui idem facerent, & si quid invenissent, quod ad hanc rem pertineret, pro sua pietate libenter communicarent, atque ad Pontificem mitterent. Quà diligentia illud factum est, ut cum jam magnam partem suam unicuique tributum sit, ac propterea intelligi plerumque possit, quæ Synodorum generalium, quæ summorum Pontificum, quæ Provincialium Conciliorum, quæ Patrum Decreta, ac Sententiæ, atque inter hæc, quæ sanctæ Romanæ Sedi probata sint, quæ minimè; vix quisquam errare, atque incerta pro certis sequi, certa verò pro incertis suspecta habere posthac queat. Quod ad citationes Autorum pertinet, ubi error evidens erat, aut nonnulla Gratiani exemplaria cum veriore, atque ab aliis Collectoribus allata citatione consentiebant, sublatis falsis inscriptionibus veræ sunt restituta. Ubi verò, quamvis caput apud alium autorem esset inventum, fieri tamen poterat, ut illius quoque esset, quem Gratianus citaret, (sunt enim haud rarò Decreta tralatitia, & sententiæ similes in bonis Autoribus) retenta Gratiani citatione satis visum est locum, ubi hodie habeatur, indicare. Et quoniam interdum aut capituli aliqua quidem pars illius autoris est, qui citatur, aliqua verò minimè, aut verba valde sunt mutata; id quoque est indicatum, adscriptumque præterea in margine, quo loco idem caput in Glossa Bibliorum ordinaria, in libris Sententiarum, & apud ceteros Collectores habeatur, eos præsertim, qui in hujus operis emendatione magno usui fuerunt. Animadversum verò est multa olim fuisse (quorum nonnulla hodie etiam habentur) homiliarum ex variis Autoribus collectarum volumina: quibus homiliis nomen autoris aut non esset præpositum, aut etiam mutatum: quod decretorum Collectoribus, qui fontes adire in illa librorum penuria plerumque non poterant, errandi interdum dederit occasionem. Sæpè etiam Gratianus multas Patrum sententiæ simul colligit, atque in unum caput concludit, (quamvis in vulgatis codicibus plerumque in diversa capita sint distractæ, sed ferè sine rubrica:) idque cum facit, non ipsa prorsus Autorum verba affert: sed arbitrato suo mutat, addit, imminuit, summamque complectitur: quod etiam Burchardus, & Ivo faciunt, cum citant hoc modo, *ex dictis Augustini, ex dictis Hieronymi.*

De Citationibus.

In emendando Textu, primùm initia capitum ob usitatas Doctorum citationes non sunt mutata: sed ubi ab originali discrepabant, in margine, aut in notatione est indicata germana lectio. Deinde hæc Glossæ ipsius habita ratio est, ut nihil in textu sit mutatum; ubi mutatio ipsa impeditura erat, quominus quid sibi autor Glossæ voluisset, animadverti posset: sed eodem modo aut in margine, aut in notatione mendum est indicatum. Ubi verò hæc non obstabant, hæc ferè servata corrigendi ratio est; ut si videretur voluisse Gratianus Autorum, quos citaret, ipsa prorsus verba referre, ea ex ipso originali emendarentur, & interdum etiam non levi propofita utilitate; aliqua adderentur: nisi sicubi vulgata lectio visa est melior: nam tunc illà retentâ notatum est, quomodo originale ipsum habeat. Sin autem Gratianus non eadem prorsus verba afferre voluerat, sed aut in summam quamdam ipse redigere, aut ab aliis redacta, ut ab autore Glossæ ordinariæ, ab Ivone, & aliis Collectoribus referre; tunc nihil ferè emendatum, vel additum est: nisi fortè Patris illius, unde Collector acceperat, restituta lectio magnam afferre visa esset utilitatem: multisque locis id notatum est, & verba ipsius originalis allata: ut lector identidem in memoriam hujus adhibitæ cautionis revocaretur, & labore ad originalia adeundi levaretur. Quod si idem caput ex pluribus vicinis alicujus Patris locis confectum est; (nam quæ multùm distabant, satis plerumque fuit in margine indicare) adjectæ sunt in textu particulæ illæ, *Et supra, Et infra*: scilicet, ubi seriem & nexum Collectionis impedituræ non erant. Ubi verò

De emendatione Textus.